

Geschiedenis - Van Reformatie tot Protestantse Kerk

De Protestantse Kerk in Nederland is nog betrekkelijk jong: op 1 mei 2004 verenigden de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk zich officieel tot de Protestantse Kerk in Nederland.

Daar ging overigens een lange periode van voorbereiding aan vooraf. Het was een lange weg van de bevolgen oproep van 18 hervormde en gereformeerde predikanten (1961) tot de formele besluitvorming over financiële en juridische kwesties van vlak voor de officiële fusie. De viering in de Dom kerk (12 december 2003) was zowel een feestelijke afsluiting als een inspirerend hoogtepunt van dit proces.

Samen op Weg

De drie kerken die samen op gingen in de Protestantse Kerk, zijn ontstaan binnen het protestantisme: de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland stonden in de calvinistische traditie; Evangelisch-Lutherse Kerk volgde de lijn van Maarten Luther.

Protestantisme

De Protestantse Kerk is geworteld in de rijke christelijke traditie van haar voorgangers, en erkent daarom ook de oude geloofsbelijdenissen: de Apostolische geloofsbelijdenis (tweede eeuw), de geloofsbelijdenis van Nicea (vierde eeuw) en de geloofsbelijdenis van Athanasius (vijfde eeuw) als belangrijke verwoordingen van haar geloof.

De Protestantse Kerk is geboren uit missionaire en oecumenische idealen. De kerkelijke scheiding, ontstaan na Afscheiding en Doleantie in de negentiende eeuw, had aanvankelijk de muren tussen hervormden en gereformeerden hoog opgetrokken. Na 1945 kwam er ruimte om elkaar kerkelijk dieper in de ogen te kijken.

In de Nederlandse Hervormde Kerk (NHK) en in de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) brak een periode van interne rust aan. De hervormden hadden hun jarenlange interne strijd afgesloten met de aanvaarding van een nieuwe kerkorde (1951), waarin het Apostolaat centraal stond. De gereformeerden hadden in hun ijver voor de zuivere belijdenis twee pijnlijke kerkscheuringen (1926 en 1944) beleefd en richtten nu ook liever de blik naar buiten.

Missionair elan

De twee kerken openden in de jaren vijftig voorzichtig besprekingen over gevoelige onderwerpen. En aan beide zijden wezen theologen nieuwe noties aan: over het komende Koninkrijk van God, waarvan de wereld weten

moet. Resultaat: een indrukwekkend missionair elan, ook plaatselijk, waarbij hervormden en gereformeerden elkaar niet meer als concurrenten wensten te zien.

'De Achttien'

Zo gek was het dus niet, dat de oproep tot eenwording van 'De Achttien' (Pinksteren 1961) werd gedaan door negen hervormde en negen gereformeerde predikanten, allemaal werkzaam in de missionaire arbeid. Het begin van een proces.

1961

De Achttien verklaren samen dat 'de gescheidenheid van de hervormde en de gereformeerde kerken niet langer geduld kan worden'. Dit wordt vaak gezien als het startpunt van het Samen op Weg-proces.

1962

Ruimt 4500 gelovigen wonen in de Utrechtse Jaarbeurs het eerste landelijke congres van De Achttien bij, onder het motto: Van kerken tot kerk.

1969

Jongeren uit beide kerken vragen in een rapport 'Samen op Weg' om vereniging, uiterlijk in 1980. De naam die hun voor ogen staat is: Protestantse Kerk in Nederland.

1973

Eerste combi-synode van NHK en GKN. Een raad van deputaten voor Samen op Weg gaat modellen ontwerpen voor plaatselijke samenwerking, belijden, kerkorde en financiën. Doel: fusie laten groeien vanuit de plaatselijke gemeenten. Voor gefedereerde gemeenten (in 1976: 30) komt een voorlopige regeling: de Tussenorde.

1983

Eerste gezamenlijke vergadering provinciaal niveau: Noord Brabant-Limburg.

1985

Alle plaatselijke gemeenten mogen reageren op de voortgang van het proces. De reacties leiden een jaar later tot de 'Verklaring van Overeenstemming' op kernpunten van belijden.

1986

Synoden NHK en GKN verklaren, honderd jaar na de Doleantie en 25 jaar na De Achttien, dat de kerken 'in staat van hereniging' verkeren. Ze besluiten tot verdere studie naar 'geboortelieden' (wie hoort bij de kerk, wie niet?) en het spreken van de kerk tot overheid en volk.

1990

De Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden, sinds 1986 waarnemer in het proces, gaat helemaal meedoen. Combi-synode heet daarom voortaan Triosynode. Haar besluiten zijn alleen geldig als ze later door de afzonderlijke synoden worden goedgekeurd (geratificeerd).

1992

Werkgroep kerkorde (benoemd in 1990) presenteert een concept-kerkorde. Ruim 1600 gereformeerde bonds-ambtsdragers spreken hierover in Putten hun 'onaanvaardbaar' uit: 'We kunnen niet weg en we kunnen niet mee'.

Een aantal critici (niet alleen bonders) bepleit voortaan federatie/unie in plaats van fusie, maar de synoden handhaven keer op keer het fusie-ideaal.

1993

De Triosynode aanvaardt de concept SoW-kerkorde (eerste lezing) met 123 stemmen voor en 41 tegen. Wijzigingsvoorstellen van gemeenten en classes worden verwerkt in een tweede lezing. De Remonstrantse Broederschap, die sinds 1988 waarnemer was in het Samen op Weg-proces, haakt af.

1994

Gelijktrekking van grenzen van hervormde en gereformeerde classes. Start van het gezamenlijk officieel orgaan: Kerkinformatie.

1996

Gereformeerde Bond kiest ondanks bezwaren voor 'meegaan', maar tegenstanders beginnen Comité voor behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk, dat in 1997 in Putten 1800 verontruste ambtsdragers op de been brengt.

1997

Triosynode stelt de nieuwe kerkorde met ordinanties (regelingen) in eerste lezing vast. De ratificatie door hervormde synode loopt in 1998 spaak op de naam 'Verenigde Protestantse Kerk in Nederland', omdat de naam 'hervormd' er niet in voorkomt.

1999

In aanwezigheid van Koningin Beatrix wordt het Protestants Landelijk Dienstencentrum te Utrecht geopend. De landelijke kantoren van de drie kerken worden hier omgesmeed naar één arbeidsorganisatie, op basis van het rapport 'Mensen en structuren' uit 1993. Begin van de vorming van negen regionale dienstencentra (RDC's), die tot 2008 hebben bestaan.

2001

In de GKN veroorzaakt het synoderapport 'Kerken en Kerkverband' onrust over de zelfstandige positie van de plaatselijke gemeente in de verenigde kerk. De triosynode begint aan de definitieve vaststelling van de ordinanties bij de kerkorde.

2003

De Triosynode komt aan bezwaarde gereformeerden tegemoet door gereformeerde kerken nog tien jaar na de fusie toestemming te geven om zonder verlies van goederen het kerkverband te verlaten. In het zicht van de haven wordt het steeds spannender of de wil tot samengaan zal blijven, ook bij hervormden en lutheranen. Op 12 december besluiten de synoden, in drie afzonderlijke kerken te Utrecht bijeen, tot de fusie van de drie kerken. Het wordt diezelfde avond gevierd tijdens een kerkdienst in de Domkerk.

2004

Per 1 mei treedt de nieuwe kerkorde officieel in werking en gaan de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden op in de Protestantse Kerk in Nederland.

Meer weten?

Lodewijk Dros (e.a.), *Samen op Weg. Een lange strijd om vereniging*. Rainbowpocket/Trouw Dossier 29 (Amsterdam 2004)

Barend Wallet, *Samen op Weg naar de Protestantse Kerk in Nederland. Het verhaal achter de vereniging* (Boekencentrum Zoetermeer 2005)

B. Jan Aalbers, *De duif heeft ons een goed bericht gebracht. Een autobiografisch tijdsbeeld van vijftig jaar oecumenisch predikantschap* (Heerenveen 2011)